

*Suplici i execució del General Riego.
Imatge: La Libreria.*

Assalt als soldats del Castell (1822)

Per Jaume Arbiol Agné

Un poble com el nostre ha de donar visibilitat al seu passat, sense deixar amagada sota la catifa la seva història més fosca. Un dels episodis més tristos de la nostra història local es la mort dels soldats espanyols que formaven part de la guarnició militar del castell de Mequinensa l'any 1822, a mans dels civils locals, acompanyats de guerrillers absolutistes que volien revoltar-se contra el govern de Madrid. Aquest va ser un succés molt greu, enquadrat dins del període del Trienni Liberal 1820-1823, que va significar molt pel poble. Un grup de soldats de diverses terres espanyoles van morir per la traïció d'una part dels vilatans, els quals no van respectar el deure que tenien amb el govern, ni tampoc van respectar les seves vides. Recordem que l'any abans la malaltia de la Febre Groga va delmar la població mequinensana de tal manera que, com ja vam veure atentament, va deixar molta gent del nostre poble terroritzada i descontenta amb l'ajuda donada pel govern liberal de Saragossa i Madrid. En aquest article intentarem saber el perquè van morir aquests soldats i com va poder ser possible una revolta absolutista contra el govern liberal de Madrid. També veurem que el poble de Mequinensa, amb tot en contra, va aguantar en mans dels rebels fins l'entrada el 7 d'Abril de 1823 de l'exèrcit francès del Duc d'Angulema a territori espanyol. També veurem com, amb l'ajuda externa dels militars francesos, el rei Ferran VII va poder tornar a ser l'any 1823 un rei autòcrata i absolutista, com ja havia sigut entre 1814-1820, governant Espanya fins la seva mort l'any 1833.

1822. La revolta absolutista contra el govern liberal de Madrid.

Havent perdut centenars de vides l'any abans per culpa de la Febre Groga, Mequinensa encarava l'any 1822 amb una majoria de la població descontenta amb el govern de Madrid.

L'any 1819, Mequinensa ja era una vila reial, gràcies al rei Ferran VII, deixant per sempre de ser una vila senyorial. La convivència entre els seguidors del govern liberal de Madrid i els reialistes que volien un govern absolutista com el del Sexenni de 1814-1820, va anant deteriorant-se poc a poc, i l'estiu de 1822 va esclatar la rebel·lió popular dins del poble de Mequinensa.

Els resultats de les eleccions de 1822 van fer que triomfessin els liberals més radicals i que fossin la força política predominant al congrés. Aquests liberals eren coneguts també com "*Los Exaltados*". El rei Ferran VII, molt disconforme amb la situació política a Madrid, va manipular un cos militar lleial a la seva persona, anomenat la *Guardia Real*, per donar un cop d'estat contra el govern de Madrid. Els primers dies del mes de juliol de 1822 van ocórrer una sèrie de fets entorn a aquest cos militar, tot i que no van aconseguir el que el rei volia, que era tornar al absolutisme reial. Al final, els quatre batallons d'aquest cos que s'havien declarat en rebel·lia, entregaren les armes, i es va rendir ja que el segrest consumat de membres importants del govern liberal al Palau Reial, va fracassar completament. Com ens diu La Parra, Emilio:

"Todos los datos confirman la responsabilidad directa del monarca en este fracasado golpe de estado, cuyas consecuencias en la vida española fueron de suma gravedad. Sin embargo, por el momento y en apariencia, el rey salió indemne del trance... El ministerio se limitó a sugerir al monarca que en lo sucesivo se guiara por el Consejo de Estado y del Gobierno y alejara de su servicio a determinadas personas sospechosas... No obstante, no todos creyeron la versión oficial, y aunque quizás carecieran de datos precisos, muchos albergaron todo tipos de dudas sobre la responsabilidad directa del rey. Los que sí disponían de datos fehacientes en este sentido fueron algunos implicados en la maniobra, como el Marqués de las Amarillas y el embajador francés La Garde".¹

El rei havia declarat una guerra soterrada contra el govern liberal però els membres que el formaven, els quals sabien que podia passar amb el rei si anaven contra ell, no van actuar contra Ferran VII. No obstant, a tot Europa es temia que Ferran VII acabés com Lluís XVI, el rei gal que va ser guillotinat a França l'any 1793.

Veient que el govern de Madrid desconfia-va de la seva persona, Ferran VII començà un pe-rrillós joc a tres bandes que, si triomfava, el portaria a tornar a governar com un rei absolutista, però si fracassava, el podia portar a l'exili. Aquest joc consistia en:

1.- Tenir contactes personals amb membres del govern francès i de la reialesa de París. El rei buscava que els països que formaven la Santa Aliança, un grup variat d'estats monàrquics europeus (Àustria-Hongria, Rússia, i França entre ells), enviessin tropes militars contra el govern de Madrid, per ajudar-lo a tornar a regnar com un rei absolutista. Aquests estats europeus, en-cara que Gran Bretanya dubtava, no acceptaven la constitució de 1812 per revolucionària.

"Fernando VII disponía de pruebas fehacientes del ferviente deseo de los gobiernos europeos por terminar con la anomalía revolucionaria de España. Las grandes potencias habían establecido en Viena un nuevo orden que decidieron llevar a la práctica. Se trataba de mantener el equilibrio entre los grandes de Europa, preservar el principio monárquico junto con la legitimidad de los reyes y combatir conjuntamente los brotes revolucionarios. Sólo los reyes podían dar una constitución, de modo que cualquiera que tuviera origen en la revolución, debía ser eliminada. La pentarquía de la Restauración (Reino Unido, Rusia, Áustria, Prusia y Francia) disponía al efecto de los instrumentos suficientes: Ejército, administración, censura, policía, servicios secretos, etcétera)".²

L'ambient que regnava a Europa, com ve-íem, no ajudava en res als lliberals espanyols. El rei tenia moltes possibilitats de treure profit dels seus esforços.

2.- Escampar per totes les zones rurals espanyo-les la idea d'una revolta general contra el govern lliberal, que hauria d'anar acompanyada de acci-ions armades. El camp espanyol era, generalment, ple de persones que volien per Espanya una mo-narquia de l'antic règim, en la persona de Ferran VII, deixant fora les noves idees liberals que s'havien escampat, des de l'any 1792 fins el 1815, per tot Europa, gràcies als exèrcits france-sos. Necessitava, per fer això, de l'ajuda d'amics seus que parlessin amb els altres de tot el país.

3.- Enganyar als dos grups liberals que convivia-ven a Madrid, tant moderats com radicals. Els deia que estava amb ells però, per darrere, feia tot tipus de moviments per desfer-se de la seva presència. Molts liberals sabien que el rei no era "trigo lim-pio" i desconfiaven d'ell, però es veien impotents per prendre mesures excepcionals contra la seva persona, per por a atiar, encara més, la guerra ci-vil i la reacció dels governs estrangers.

Homes com el Marqués de Mataflorida, un amic lleial al rei Ferran VII, que ja va ajudar-lo el 1814 per fer un cop d'estat absolutista, van ser els que escamparen per tot el país, amb el permís del rei, la idea de emprendre una lluita militar contra el govern legal basant-se en les partides guerrilleres absolutistes. A la veïna terra catala-na, aquest text ens mostra la situació que es vi-va:

"Si el 1821, en una situació econòmica agreujada per la epidemia de Febre Grogà que s'havia declarat a Barce-lona, hi hague els primers signes de revolta, el que podríem anomenar gran aixecament camperol de 1822 no tingué res de fortuït, sinó que, com ens ha explicat Jaume Torras, anà precedit d'entrevistes de caps ultres catalans amb el marqués de Mataflorida, un dels prin-cipals inspiradors del cop d'estat absolutista de 1814, i d'un intent de trobar recursos per a finançar les parti-des que havien de manar aventurers com Tomás Costa, conegut com el 'Misses', Bessières o 'Mossen Antón', als quals se sumarien, més al sud, vells guerrillers com Ro-magosa o personatges tan singulars com Antoni Ma-rañón 'El Trapense', revoltat a Poblet, al capdavant d'una tropa de mossos del monestir, l'hisendat Pau mi-ralles o Josep Bossoms, conegut com 'Jep dels Estanys', que els rebels alliberarien de la presó de Berga".³

A les terres aragoneses es va seguir el ma-teix procés. Els ultres més importants es van en-trevistar amb la gent que manava al món rural, molt propers al rei i, molt aviat, el camp aragonès havia agafat les armes i es va declarar en contra del govern liberal. No obstant, la gran majoria de les ciutats estaven en mans del govern.

Tornant a Mequinensa, la calor de l'estiu de 1822 començava a encrespar els ànims de la població local. Els absolutistes locals estaven ja disposats a la batussa contra els símbols del go-vern liberal. Els soldats de la guarnició militar del castell eren un blanc fàcil ja que depenien del menjar que els donessin els habitants de Me-quinensa. La guarnició militar no era gaire nom-brosa, en un error de càlcul habitual a la època, la qual cosa ajudava als rebels. Per acabar-ho d'ado-bar, només hi faltaven els ultres de la comarca, molts vinguts de Fraga i la seva rodalia, que en-ca-ra encrespaven més els ànims dels mequinensans. En principi, trobem una força comarcal plena

d'absolutistes i de busca-bregues, disposats a tot, però es necessitaven més homes per poder mantenir la població i el castell sota domini absolutista si triomfava l'atac planejat. La comunicació dels ultres locals i comarcals amb altres partides absolutistes era molt necessària.

El combat de Mequinensa

Un dia de Juliol de 1822, uns quants dels soldats de la guarnició del castell de Mequinensa volien baixar al poble a prendre queviures per poder dinar després. Van baixar al poble per recollir les racions que la població local estava obligada a donar als soldats. No es pot saber del cert si, ja fos per un malentès o, per un enfrontament verbal, els civils s'enfrontaren als soldats i la situació va escalar fins a acabar en una lluita a mort entre els dos grups. Suposo que l'atac no estava planejat per aquell moment, però la situació que es va donar-se el dia del combat, ja no va deixar marxa enrere per ningun dels dos costats. Com ens comenta "*La Gaceta*", el combat va acabar amb la mort d'uns quants soldats. Uns altres van caure presoners i el poble, juntament amb el seu castell, es va situar fora de la llei declarant-se completament lleial al rei Ferran VII. El governador militar de la plaça Don Julián Álvarez fou mort, juntament amb altres soldats, víctimes de la mala fe i de la traïció de la població local mequinensana. Segons les informacions, Julián Álvarez va morir sense voler rendir-se. L'alcalde de Bujaraloz, que també tenia problemes al seu poble, en un informe que envia a la superioritat, nombra el poble de Mequinensa:

GACETA DE MADRID

Sábado 3 de Agosto de 1822

Bujaraloz Aragón 29 de Julio:

"Los facciosos nuevos o encubiertos de Mequinenza fraguaron el designio de apoderarse del castillo de Mequinenza y habiéndose puesto de inteligencia con los facciosos de la Ribera del Cinca y del Segre siendo el mayor número de Fraga concurrieron en número de 200 al todo y verificaron el asalto el día 23 a las 8 de la tarde. Habiendo ido en vanguardia los facciosos de Mequinenza, quienes sorprendieron antes 11 soldados que bajaron por las raciones y dos más que envió el Gobernador a saber la causa de la tardanza, quedándose en el castillo con 11 o 12 soldados, que no pudieron sostenerse los fuegos, ni atender a los diferentes fuegos de los ataques que dieron los facciosos habiendo sido el resultado apoderarse del castillo con la pérdida de un hombre muerto y un herido y de haber muerto el Gobernador y un Sargento. Todo lo que me apresuro en poner en noticia de V. S. en el momento en que he podido obtener la seguridad de estas noticias y sus circunstancias (que han sido muy contradictorias hasta este momento), como me lo tiene prevenido, para que V.S. haga el uso que tenga por conveniente".⁴

Els soldats van baixar del castell al poble vell de Mequinensa en el que seria el darrer viatge de les seves vides.

Veiem aquí que la guarnició del castell no arribava als trenta soldats. Un nombre insuficient per evitar una emboscada ben planejada i perpetrada pels enemics dels liberals. Entre els facciosos locals i els comarcals, hi havia un nombre de guerrillers bastant superior al dels soldats. Podria ser, davant la lectura d'aquest text, que la idea de l'assalt, que havia de fer-se en hores pròximes a la nit, no va poder ser com es volia. El resultat del combat fou que els revoltats conqueriren el castell i la població de Mequinensa. Crec que la ajuda donada als rebels per part de la majoria de la població de Mequinensa va decantar la balança.

El mateix dia trobem a "*La Gaceta de Madrid*" una informació que ens aclareix una mica la situació que es presentava davant la presa de Mequinensa pels ultres reials:

Zaragoza 27 de Julio de 1822

"Los alevosos vecinos de Mequinenza se apoderaron de la mayor parte de la guarnición de aquel castillo, que la mañana del 13 bajó a la villa, llamó a una gavilla de facciosos que había a algunas horas de distancia, y escalaron el castillo. El teniente de Asturias, Don Julián Álvarez, su gobernador, uno de los que proclamaron la libertad en Las Cabezas, fue muerto con un sargento y otros valientes, y los enemigos de la patria lograron ocupar el castillo del único modo que hubieran podido conseguirlo, propio de su perversidad. He dictado las más activas y enérgicas providencias, así respecto de aquel punto, como para evitar que el fuego de la insurrección penetre en la tierra baja, para donde yo parto, quedando encargado del mando de la plaza el teniente De Roy. Tres meses hace que con gloria indecible y admiración general, las pocas, pero bizarras y decididas tropas del distrito de mi mando, han destruido con la rapidez del rayo las facciones que en él se han formado, y han evitado la expansión del mal espíritu, peleando en todas sus provincias contiguas a su vasta extensión. Cuatro batallones de infantería, y una compañía de artillería y otros auxilios marchan velozmente hacia aquí, pero aun cuando no viniesen, quién osaría dudar que la libertad no puede perecer allí donde se hallan las tropas que guarnecen el antiguo Aragón.

La mort del tinent Julian Álvarez, un dels herois de la insurrecció de Riego, del primer dia del mes de Gener de 1820, va impactar molt entre els militars liberals destinats a l'Aragó, que volien venjar-se contra els traïdors a les idees liberals que vivien al Baix Cinca i que s'havien revoltat contra el govern de Madrid. Aquesta informació ens mostra el dia de l'assassinat dels soldats, el 13 de Juliol de 1822. Sabem també que la majoria dels revoltats eren mequinensans i persones favorables al rei de la comarca del Baix Cinca. A mi em sembla un nombre de persones petit e insuficientment armat. Es pot fer un cop de mà i sortir-ne airós però es necessiten molts homes amb armament suficient per mantenir-se allà. Crec que les partides reialistes aragoneses i catalanes, aviat anaren a reforçar el Castell de Mequinensa i la població, molt abans que reacciones el govern de Madrid. No obstant, les dificultats que hi havia en aquesta època per viatjar, van afavorir els revoltats, que tingueren menys dificultats que les forces del govern, per reforçar les forces militars a Mequinensa.

Ara voldria fer esment d'un dels atacants del castell més conegut. Era el seu nom Antoni Fuster i se'l coneixia també com "El ferrer de Mequinensa". Sembla ser que va ser recompensat durant els anys de la Dècada Ominosa (1823-1833) i, quan va morir Ferran VII, s'alçà juntament amb els que volien de rei al germà del rei mort Don Carlos María Isidro en front de la reina. No obstant, els militars del Conde de Ezpeleta, capità general d'Aragó, el van fer presoner aquell mateix any.⁶

Ja a la tardor, el Baró d'Eroles, molt conegut entre nosaltres ja que va participar a la presa del Castell de Mequinensa als francesos l'any 1814 juntament amb Van Halen, va encarregar el control al General Bessières de la plaça militar de Mequinensa. El Baró d'Eroles participava de la rebel·lió contra el govern de Madrid a terres catalanes. Sembla ser que des de Catalunya es mirava amb més atenció Mequinensa que des d'Aragó. A Catalunya diverses zones rurals van caure en mans de les partides absolutistes i foren combatudes amb duresa pel General Mina, un dels herois de la guerrilla a la Guerra del francès.

"A continuación hay que destacar que la presa del castillo de Mequinensa por parte de los realistas el 23 de julio aumentó la presión para el Segriá. En esta acción participaron dos compañías catalanas y una aragonesa, comandadas todas por Antoni Fuster. Los realis-

tas contaban con la colaboración de la población y de una parte de los soldados. A comienzos de noviembre el barón de Eroles nombró gobernador de Mequinensa a Bessières. Mequinensa se había convertido en el principal punto de apoyo de las tropas realistas a caballo entre Aragón y Cataluña, con unos 2 300 infantes y 150 caballos. Para intentar reconquistar el castillo de Mequinensa se envió desde Lérida una columna de 500 hombres de infantería y 25 de caballería con el objetivo de «escalar el Castillo de momento, o al menos bloquearlo»".⁷

Afusellament de Georges Bessières i d'altres rebels, il·lustració de l'obra de Fernando Fernández de Córdoba, Mis Memorias Índimas, Madrid, BNE. El general Bessières, que va ser hoste a Mequinensa, va morir afusellat el 26 d'Agost de 1825, per ordre del Comte d'Espanya a dins del terme de Molina de Aragón, quan va fracassar un pronunciament ultrareialista en contra de Ferran VII.

Hi ha una contradicció entre aquest text i el anterior sobre la data de la presa del castell. Ens nombra el 23 de Juliol, quan anteriorment hem vist que es deia el 13 de juliol. Veiem també que, assabentats els rebels absolutistes de la importància del castell de Mequinensa, amb la població i els seus dos rius, van posar-hi allà molts homes per assegurar-se el seu domini. L'exèrcit liberal, que s'enfrontava a una insurrecció general de les partides reialistes, a totes les zones rurals espanyoles, necessitava prioritzar on i quan havien d'atacar-les i, que part del país, era més essencial pel govern liberal. Els mesos van anar passant i el poble de Mequinensa, amb el seu castell, seguia en control de les partides rebels. Fixant-nos ara en terres catalanes, trobem l'aparició, a terres urgellenques, de la Regència d'Urgell.

Regència d'Urgell

El Marqués de Mataflorida, amic personal del rei, venint de la ciutat francesa de Toulouse, es va establir a la Seu d'Urgell. Allà va formar una regència per mirar d'establir una mena d'institució, on les partides absolutistes que ho desitgessin, podrien trobar ajuda i aixopluc. Es volia formar una zona, dins de terres catalanes, alliberada del control del govern de Madrid. La Seu d'Urgell és molt a prop d'Andorra i de França, la qual cosa ajudaria a fugir als membres de la Regència si les coses acabessin malament. Ajudant al marqués en aquests afers, hi tenim dues persones importants:

El Baró d'Eroles: representava l'estament militar i era una veu autoritzada en els assumptes militars.

Jaime Creus Martí: Arquebisbe de Tarragona. Representava l'estament eclesiàstic ja que era un dels més alts càrrecs de l'església catòlica espanyola a Catalunya.

El pensament dels membres de la Regència es pot sintetitzar en aquestes idees:

-Ferran VII ha de regnar a Espanya com a monarca absolut.

-Obediència general de tothom al rei i acceptació de la monarquia absolutista.

-No són vàlides moltes de les firmes del rei en documents oficials a l'època del Trienni Liberal (1820-1823).

-Respecte als "Fueros" de Navarra i del País Basc i dels privilegis de algunes zones del país.

Només a les zones revoltades dins de Catalunya va trobar la Regència un ambient favorable. A altres zones del país no va ser reconeguda, deixant clara la falta d'unitat de les guerrilles absolutistes. La Regència tampoc va poder oferir ajuda a les partides absolutistes catalanes, que estaven sent molt perseguides per les tropes del General Mina, el comandant militar de Catalunya. Uns mesos després, la ciutat de La Seu d'Urgell va caure en mans governamentals i els membres de la Regència van tenir que fugir a França.

En l'aspecte militar dins de la nostra zona, hem de veure que ja al mes d'Agost de 1822, els esforços dels liberals per prendre Mequinensa, van ser parats en sec per una emergència militar, que va esclatar a la zona propera a Barbastro. Ens informa el Militar Antonio Remón Zarco del Valle, destacat soldat al servei del govern de Madrid:

GACETA DE MADRID

Sábado 24 de Agosto de 1822

"El gobierno ha recibido el siguiente parte:

El día 13 del corriente se me reunió en Fraga el Batallón de Alcázar de S.Juán; el 14 a las 12 del día, cuan-

*do me preparaba a bloquear a Mequinensa, al amanecer del siguiente supe la invasión del trapense y la ocupación de Barbastro. No vacilé, un movimiento rápido y secreto, en cuanto pudo verlo, emprendido a las dos horas de recibida la noticia, me colocó en cuatro días en la retaguardia del Trapense..."*⁸

Aquest ràpid moviment va fer que El Trapense, un guerriller reialista i cap d'una partida nombrosa, busqués refugi a la ciutat d'Osca. No obstant, prop de la població d'Ayerbe, el seu grup va ser detectat i aviat un dur combat va provocar la fugida del líder i la completa derrota de la seva partida. Aquesta va ser una victòria més de l'exèrcit liberal a terres aragoneses, però Mequinensa seguia en mans dels revoltats.

Ja al mes d'Octubre de 1822, veiem el nom de Mequinensa a *La Gaceta de Madrid*, en una acció militar que va ocórrer a la població aragonesa de Magallón. L'exèrcit lleial al govern liberal de Madrid va guanyar el dia a una partida reialista que volia conquerir la zona del Moncayo. Apareixen aquí la Junta de Mequinensa i La Gerència de La Seu d'Urgell:

GACETA DE MADRID

Miércoles 23 de Octubre de 1822

"Zaragoza, 17 de Octubre:

Oficio del alcalde constitucional de Borja al S.r Jefe político de la provincia:

Me cabe la mayor gloria en que ha sido deshecha esta facción en su principio, pues parece que traía orden de posesionarse del Moncayo, trayendo consigo despachos de la Junta de Mequinensa y de La Seo de Urgel, titulándose de la primera división del ejército realista de Aragón.

El día 11 de los corrientes con noticia que dió la milicia voluntaria de Ainzón a la de esta Ciudad y Magallón, de que una partida de facciosos de caballería al mando del titulado comandante de ella, teniente coronel recién nombrado por la Junta de Mequinensa, Joaquín Navascués, había aparecido en el pueblo de Fuentejalón... sospechando el Navascués como vecino de esta ciudad regresaría hacia ella, contramarchó la milicia hacia dicho punto, y dividida en dos partidas hizo prisionero la caballería al Joaquín Navascués con dos compañeros, únicos restos de la expresada gavilla, los que han sido conducidos a esta Ciudad, y para su seguridad absoluta se ha determinado conducirlos a esa capital.

*Dios guarde a V.M. muchos años. Borja 14 de Octubre de 1822. Agustín Escribano. M.I. Señor Jefe político de la provincia"*⁹

Una setmana més tard, el nom de Mequinensa tornava a aparèixer a la "*Gaceta de Madrid*". L'exèrcit liberal estava combatent prop de la població aragonesa de Tamarite de Litera, contra la partida absolutista de Balonga, que estava reforçada per homes que venien de Mequinensa:

GACETA DE MADRID

Miércoles 30 de Octubre de 1822

Sexto Distrito Militar. Comandancia general:

"Separadas las fuerzas disponibles que traigo conmigo de las orillas del Cinca, Balonga con su facción se ha acercado a Tamarite, y los procedentes de la guarnición de Mequinenza se han extendido hacia Sena. He dado orden de que la fuerza del Infante Don Antonio, que llegó a Huesca el 17, corra a Monzón, y para que los 200 hombres del mismo cuerpo, que habrán sido relevados en Teruel por otros tantos de Mondoñedo, se le incorporen inmediatamente, todo con el fin de proporcionar al apoyo de Monzón sobre el Cinca una masa de fuerzas que obre sobre Tamarite y las avenidas de Mequinenza.

Dios guarde a V.S. muchos años. Cuartel General de Sos y Octubre 21 de 1822—Antonio Remón Zarco del Valle—S.R. brigadier barón de Carondelet, comandante de las armas de Zaragoza".¹⁰

Ja al mes de Novembre de 1822, el poble i el castell de Mequinenza encara resistia i seguia en mans absolutistes. No obstant, les ciutats importants prop del poble, com Saragossa i Lleida, estaven controlades fermament, restant totes dues en mans liberals. Les partides absolutistes no tenien cap opció de conquerir les ciutats mitjanes ni les grans. Les tropes del govern podien reclutar més homes i tenien més diners que les partides revoltades. La rebel·lió estava a prop de ser eliminada, sempre i quan no intervingués ningun poder estatal fora d'Espanya.

GACETA DE MADRID

Domingo 1 de Diciembre de 1822

"El gobierno ha recibido los siguientes partes, citados en la Gaceta anterior:

Sexto Distrito Militar - Comandancia de la provincia de Huesca. - Tengo el gusto de participar a V.S. que la facción de Mosén Mombiola ha sido completamente destruida, como verá V.S. por los partes que mañana le remitiré, no haciéndolo en este momento en razón a que los comandantes de las columnas de Castilla-León, que llegan ahora mismo, no me los han pasado todavía. Esta tarde he entrado en esta con las que fui a Benasque. Por la parte de Sariñena no ocurre novedad, pues sin embargo de que pequeñas partidas salen de Mequinenza, no se alargan a mucha distancia, sin duda por saber que el Coronel Velasco se halla en observación de sus correrías, como me lo manifiesta dicho coronel. Barbastro 21 de Noviembre de 1822 — Felipe Montes — SR. comandante general del Sexto distrito — Es copia — Velasco".¹¹

El mateix dia, en un altra part del territori, ja a Catalunya, la partida absolutista del Royo continuava fent mal per la zona. L'exèrcit liberal intenta combatre'l:

"Comandancia militar de Aragón. 3ª División:

Como la intención del Royo sea siempre la de ir a Mequinenza, me he dirigido al momento en que se ha finalizado la acción, y que he visto que no podía seguirle por el camino recto de la retirada, a Caseras, en cuyo punto he dejado la columna del Teniente Coronel Mancha, y yo con 200 hombres de Extremadura, la caballería y la plana mayor me he adelantado hasta aquí, llegando a las 10 de la noche. — La columna que salió de Maella ocupa a Nonaspe. Reunido con ella, y protegido por Mancha, me esforzaré en impedir que el Royo pase el Ebro por estas inmediaciones...

"Dios guarde a V.S., muchos años. Batea y Noviembre 22 de 1822. — Pedro Méndez de Vigo — S.R. General en jefe del ejército y sexto distrito".¹²

Encara que els exèrcits liberals, durant la tardor de 1822 no podien prendre Mequinenza, dins del poble i del seu castell, els membres més importants de les partides absolutistes estaven enfrontats entre ells. Aquí trobem exemples de la divisió frontal existent entre Bessières i Adán Trujillo, dos caps importants de les partides enfrontades al govern de Madrid. Adán Trujillo va arribar a Mequinenza el 16 de desembre de 1822 i Bessières ho va fer el 19 de Desembre. Adán va acusar a Bessières de estar en tractes amb els liberals. Bessières va ordenar l'afusellament d'Adán, la qual cosa, per un cop de sort, no va ocórrer finalment. En un poble assetjat, les lluites entre els caps absolutistes, afectaven molt la moral dels membres de les partides, que veien com s'allargava la guerra mesos i mesos. Mentrestant, la població civil passava moltes penúries:

"Jorge Bessières, por su parte, le ataca duramente en su Manifiesto de 1823. El 19 diciembre 1822 llegó Bessières a Mequinenza, con las partidas de Capapé, Mirallas y otras, e inmediatamente encerró a Adán y a algunos de sus oficiales en el castillo, y dio orden al gobernador interino del mismo de que fuesen pasados por las armas. Pero como el día 21 Bessières abandonó la plaza, el gobernador del castillo puso en libertad a Adán, haciendo que todos los oficiales le reconociesen por comandante general del ejército realista del Bajo Aragón.

El general liberal Manuel Velasco puso sitio a Mequinenza el día 23, y aprisionó a la mujer y a las tres hijas de Adán, que éste había dejado en Calatayud, y amenazó con degollarlas si no se entregaba. Adán despreció estas palabras, siempre según su versión, y a partir del 27 se le incorporó Sánchez Cisneros, que también había sido atropellado por Bessières. Adán y Cisneros pusieron la plaza en un buen estado de defensa, y escribieron y publicaron proclamas para levantar el espíritu público en Aragón y Cataluña. Lograron su propósito, pues Mequinenza no fue tomada por los liberales".¹³

En aquest text de la *Gaceta de Madrid* del mes de Desembre, trobem noves informacions militars sobre el setge a Mequinenza. En aquest

cas tracta sobre l'atac per part de les partides reialistes contra el poble de Casp el 3 de Desembre, i la lluita posterior contra l'exèrcit liberal:

GACETA DE MADRID

Domingo 15 de Diciembre de 1822

"Noticias de España

Zaragoza 8 de Diciembre

Comandancia general de la tercera división y del Bajo Aragón:

Los facciosos Bessiéres, Miralles y el Royo en fuerza de 2500 hombres ocupaban a Caspe desde el 3 por la mañana. El convento de Capuchinos, guarnecido con 120 hombres de la milicia activa de Burgos y 50 de la local del mismo Caspe, se defendió con tesón, y en vano fueron las intimaciones del enemigo... esperaban la artillería de Mequinenza. En este estado, y habiendo logrado reunir la división que se hallaba sobre Aliaga, determiné a marchar y atacar al enemigo para auxiliar a aquella benemérita guarnición".¹⁴

L'atac liberal contra els reialistes va resultar exitós i el poble veí de Casp va tornar a mans governamentals.

"El fruto de esta jornada ha sido liberar a los del Convento, castigar la osadía de un enemigo que quiso salirme al encuentro, obligarle a retirarse a Mequinenza, causarle 60 muertos y 26 prisioneros, sin que por nuestra parte hayamos tenido más que las que expresa el adjunto estado.

Alcañiz 8 de Diciembre de 1822. El Barón de Carondelet. S.r General en Jefe del 6º Distrito".¹⁵

Possiblement el cap reialista Adán Trujillo va marxar d'amagatotis durant el mes de Març de 1823 cap a França, pocs dies abans de la entrada de l'exèrcit francès a Espanya. Aquesta inesperada fugida va portar-li greus problemes a final d'any, ja establert el govern absolutista a Madrid, com veurem després. L'entrada del nou any 1823 portaria noves sorpreses a terres espanyoles.

1823

Els comandants militars del govern liberal eren molt optimistes, a principis de l'any 1823, sobre el futur de la guerra contra les partides reialistes. El mes de Gener de 1823 començava amb bones impressions en el terreny militar:

GACETA DE MADRID

Sábado 18 de enero de 1823.

"Comandancia militar de la provincia de Lérida.

Excmo. S.r. Tengo la mayor complacencia en incluir a V. E. el bando del general en jefe del 6.º Distrito militar, por el que se enterará de la situación que pone a los de Mequinenza y sus alrededores; añadiendo yo además a V. E. que según el desorden que reina en aquel fuerte y población, podemos prometernos breves y felices resultados.

Desde esta fecha queda estrechado y declarado en estado de riguroso bloqueo y sitio el pueblo y el fuerte de Mequinenza. En este concepto, queda totalmente interceptada la comunicación con dicho punto, y cualquiera persona que se coja por las tropas nacionales a la distancia de una hora de Mequinenza con víveres o sin ellos será fusilada en el mismo paraje en que se aprenda.

Para que la referida providencia llegue a noticia de todos, y ninguno alegue ignorancia que le exima de la pena impuesta. Se publicara el presente bando con las formalidades debidas en los pueblos de la circunferencia de Mequinenza.

Cuartel general de Fraga 29 de Diciembre de 1822.=Manuel Velasco".¹⁶

La vida diària dels pagesos mequinensans quedaria molt afectada fins l'Abril. No es podia accedir a les finques agrícoles de secà sense córrer perill de mort, o de ser agafat presoner. Es pot pensar que es va passar molta gana dins de Mequinenza i es va patir molt. Trobo que els mequinensans es devien sentir empresonats, darre-re les muralles.

Encara que l'exèrcit liberal estava guanyant la partida a les partides absolutistes, el futur del país es decidia dins dels palaus del govern dels països que formaven la Santa Aliança, el grup de països europeus nascut després de la batalla de Waterloo, que va ser la derrota definitiva de Napoleó I l'any 1815, i va ser al Congrés de Viena, a la capital de l'imperi austríac, on delegats de quasi tots els estats europeus es van reunir i van redibuixar el continent europeu. Espanya no tenia força monetària ni militar per mantenir les possessions americanes ni per tenir una opinió pròpia a Europa. Ferran VII va saber jugar bé les seves cartes i les tropes militars franceses es començaren a preparar per intervenir a la Península Ibèrica. L'hivern de 1823 va dur molts presagis a Espanya de la pròxima caiguda del govern liberal de Madrid, tan aviat com les notícies van arribar a la capital del regne, portant el fantasma dels exèrcits de França. El rei continuava enganyant als liberals, que no van saber actuar tal com la situació ho requeria, empresonant al rei o expulsant-lo del país. No es van atrevir a arribar fins al final, eliminant al rei, sabent que el rei era el culpable de la guerra, la qual cosa va ser la seva perdició.

El més d'Abril de 1823, les tropes franceses, conegudes com els "Cent mil Fills de Sant Lluís", van creuar els Pirineus. L'exèrcit liberal estava cansat pels mesos de lluita contra les partides absolutistes i, dins dels seus càrrecs oficials, molts militars traïdors van passar-se a l'enemic absolutista, entregant sense lluita part del país a les tropes invasores. El 23 de maig de 1823 el govern liberal, amb el rei Ferran VII presoner en

qualitat d'ostatge, va marxar de Madrid a Sevilla, instal·lant-se al final a Cadis. El comandant de les forces militars de Madrid va entregar la capital d'Espanya als francesos sense lluita. El cop final va ser la fugida d'una part dels polítics del govern de Cadis que no van tenir l'esperit de lluita necessari i que van deixar anar al rei, sabent que incompliria les promeses que els hi havia donat. No obstant, si la població espanyola hagués tingut les ganes de brega de l'any 1808, les tropes franceses hagueren patit moltes baixes. Mina, el militar liberal que havia pres La Seu d'Urgell el 3 de Febrer passat i que manava les tropes liberals a terres catalanes, va resistir un temps parapetant-se a Barcelona, però, desgraciadament, no li va poder ser possible continuar la lluita i es va rendir.

*"El cop definitiu el va donar la sorprenent rendició dels diputats tancats a Cadis, els quals, trobant-se en condicions de resistir llargament, van decidir de deixar marxar el rei en llibertat, exigint-li unes promeses de perdó que sabien perfectament que Ferran VII no respectaria i es van apressar a fugir a l'estranger. Aquesta conducta dels caps militars i dels membres del govern constitucional s'explica en part per la corrupció- Angulema esmerçà uns dos milions de francs en suborns als dirigents tancats a Cadis-però sobretot per la profunda divisió dels lliberals entre radicals i moderats. Aquesta divisió impedí als radicals de fer una política més audaç, que hauria pogut treure les masses camperoles i mogué els moderats a pactar amb els francesos, els quals els oferien de reemplaçar el règim constitucional per un parlamentarisme 'a la francesa' que els garantiria les llibertats mínimes".*¹⁷

La ciutat de Cadis, a terres andaluses, va ser el darrer refugi del govern liberal. A finals del mes de Setembre de 1823, en una decisió que només s'entén pels suborns a una part dels polítics liberals, van decidir alliberar al rei, i el dia 3 d'Octubre de 1823, Cadis era entregada a l'exèrcit francès. La guerra entre absolutistes i liberals havia acabat amb victòria de les forces reaccionàries. Com es fàcil d'entendre, el nou govern a Espanya, amb la completa aprovació reial, no estaria disposat a afavorir la reconciliació entre els espanyols, tornant a executar presoners per tot el país.

Ferran VII tornava a regnar a Espanya com a monarca absolut. Els canvis que veuria el país durant els deu anys coneguts com "La Dècada Ominosa", fins la seva mort l'any 1833 no serien molt nombrosos, destacant, entre ells, la eliminació de la Inquisició. Molts liberals foren afusellats, demostrant que no es podia confiar mai en la paraula del rei. Un altra part dels liberals van emigrar al Regne Unit, on van mirar de sobreviure. Tan sols gràcies a les revolucions europees

del 1830, poc a poc, Ferran VII va anar obrint la mà. El 1833, a la mort del rei, el seu germà Don Carlos Maria Isidro, cridaria a la guerra als seus partidaris contra el govern liberal lleial a la filla de Ferran VII, Isabel II de Borbón, encara que, ja que Isabel II era menor d'edat, la regència reial fou ocupada per la seva mare Maria Cristina de Borbón Dos Sicílies.

Presa del Fort de l'illa de Trocadero, Puerto Real (Cadis), 31 d'agost de 1823. Les tropes franceses del Duc d'Angulema lluiten per prendre el Fort de l'illa de Trocadero que impedeix l'atac a la ciutat de Cadis, el darrer bastió del govern liberal espanyol l'estiu de 1823.

Les tribulacions d'Adán Trujillo

Dins de la població de Mequinensa, Antoni Fuster, el conegut cap local, va alliberar a dues persones importants, que eren membres de la Junta de la Província, i que estaven retingudes al castell. Una vegada aquestes persones van ser lliures i amb el govern nou del rei Ferran VII establitzat a Madrid, van denunciar a Adán Trujillo per covardia, entre d'altres acusacions:

"Había dejado arrestados en Mequinenza a los individuos de la Junta de provincia, a Martín Cabo, y a Miguel Calvo Conejo, los cuales fueron puestos en libertad por Antonio Fuster, y apenas se vieron libres denunciaron a Adán ante la Regencia de Madrid y ante el capitán general que le sucedió en el mando. Así comenzó un largo proceso, en virtud del cual fue detenido el 8 de septiembre de 1823.

El fiscal Mariano Castells dio un dictamen favorable, el 22 de mayo de 1824, pero aquel fue sustituido por Félix Cortés, que en un año no hizo nada. Mientras tanto murió una de sus hijas, y luego la mujer, y el Consejo de Guerra de oficiales generales el 11 de octubre de 1826 le condenó a seis años de presidio en África, cosa que el interesado, en su desesperación, atribuye a influjos liberales.

Los cargos de la acusación consistían en haber procurado la desertión en las filas realistas, en que admitió el

parlamento y correspondencia con los jefes enemigos, y en que abandonó Mequinenza maliciosamente, comprometiendo su seguridad y la de los realistas que le siguieron a Sariñena. También se le echa en cara haberse titulado comandante general de Aragón, para lo que no tenía ningún derecho. Se defiende negando todos los cargos, y denunciando a su vez el pasado liberal de los vocales del Consejo (batallón sagrado de Zaragoza, etc.), pero es lástima que no detalle las acusaciones contra cada uno de ellos, sin que se mantiene siempre en términos genéricos. Se queja de no tener más recursos que los 848 reales de su paga, con los que se mantiene a sí mismo y a su familia. En instancia al Presidente del Consejo, firmada en el castillo de la Aljafería de Zaragoza el 17 de febrero de 1827, pide la revisión del proceso. El proceso no le impidió ascender a mariscal de campo en 1826, y tampoco ser reconocido auditor de guerra, en propiedad, en 1828".¹⁸

Ser part de l'exèrcit victoriós, a vegades, no et salvava de les malifetes dels teus enemics personals, que quan podien, miraven de denunciar-te. Adán Trujillo va tenir sort de seguir amb vida i no acabar penjat d'una forca o afusellat.

Reflexió final

La vida a la població aragonesa de Mequinenza continuaria normalment, ara sota el jou absolutista de Ferran VII. La població local havia col·laborat amb el rei, matant els soldats del castell, militars espanyols de l'exèrcit liberal que foren traïts per la gent del nostre poble. El motiu principal d'aquest comportament, crec que s'ha de trobar en la declaració de Mequinenza com vila reial feia pocs anys gràcies als mèrits de guerra del setge de l'any 1810, en la guerra contra els francesos i l'agraïment que sentia la població local a la persona de Ferran VII. També hem de dir que el flagell de la Pesta Groga, que va passar a l'estiu del 1821, estava molt present a l'ambient local. Personalment, tot i entendre el sentiment majoritari dels mequinensans en contra del govern liberal, no crec que sigui un fet per recordar amb alegria. Es va encendre des de la foscor de l'ambient reial, una guerra civil, sanguinària com totes, entre els espanyols absolutistes i liberals, pel sol fet dels desacords que hi havia entre el rei i els polítics liberals de Madrid, convertint tot el país, en poc temps, en un cementeri ple de cadàvers.

NOTES

- (1) La Parra, Emilio: *Fernando VII, Un rey deseado y detestado*. P. 416- 417. Barcelona 2018.
- (2) La Parra, Emilio: *Fernando VII, Un rey deseado y detestado*. P. 420. Barcelona. 2018.
- (3) Fontana, Josep: *La fi de l'Antic règim i la industrialització (1787-1868)*, *Historia de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Volum 5. P. 204. Barcelona. 1998.
- (4) *La Gaceta de Madrid*. Sábado 3 de Agosto de 1822.
- (5) *La Gaceta de Madrid*. Sábado 3 de Agosto de 1822.
- (6) Anònim: *Fastos españoles o efemérides de la guerra civil desde 1832*. P. 761. Madrid 1839.
- (7) Sánchez Carcelén, Antonio. "El Semi Semanario ilerdense. (1822)". Publicado en *el Argonauta Español*, 6 . P. 5. 2009.
- (8) *La Gaceta de Madrid*. Sábado 24 de Agosto de 1822.
- (9) *La Gaceta de Madrid*. Miércoles 23 de octubre de 1822.
- (10) *La Gaceta de Madrid*. Miércoles 30 de Octubre de 1822.
- (11) *La Gaceta de Madrid*. Domingo 1 de Diciembre de 1822.
- (12) *La Gaceta de Madrid*. Domingo 1 de Diciembre de 1822.
- (13) Adán Trujillo, Juan Ángel (1777—Año desconocido): MCN Biografías.Com . La página web de las Biografías.
- (14) *La Gaceta de Madrid*. Domingo 15 de Diciembre de 1822.
- (15) *La Gaceta de Madrid*. Domingo 15 de Diciembre de 1822.
- (16) *La Gaceta de Madrid*. Sábado 18 de Enero de 1823.
- (17) Fontana, Josep: *La fi de l'Antic règim i la industrialització (1787-1868)*, *Historia de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Volum 5. P. 207. Barcelona. 1998.
- (18) Adán Trujillo, Juan Ángel (1777—Año desconocido): MCN Biografías.Com . La página web de las Biografías.